

A terézvárosi „fauna” krónikása

Bródy Lili mint regényíró

Az 1906-ban Királyhelmeceen született alkotó úgy nőtt bele fiatal értelmiségiként és íróként a frissen megcsonkított, „trianonivá” lett ország fővárosi miliójébe, illetve dolgozta bele magát annak ábrázolásába, mintha már világra eszmélése is errefelé ment volna végbe. Noha szüleivel csak a Felvidék cseh megszállását követően települt Budapestre, a családnak már a kisvárosban életforma értékűvé és szilárdságúvá lett polgári-középosztályi kultúrája szinte zökkenőmentes beilleszkedést tett neki itt lehetővé a húszas évek elején. A műveltségközpontú racionalitást és a művészetet centrumba állító érzékenységet egyaránt előnyben részesítő, a korszerű tudományos felfogásokat szemlélete alapjává tevő és indulásától fogva a kísérletező-kalibráló regényírást kultiváló lány igen korán kezdett lapokhoz kötődni, publikálni.¹ A nagyvárosi modern nők életét bemutató, azok problémáira koncentrálnó művei igen népszerűek voltak legtöbbjük megjelenésének időszakában, az 1930-as években. Különösen az első három nevezhető közülük könnyednek, szórakoztatónak, azonban korántsem lektúrnek, ha éppenséggel bestsellernek is.² Évtizedvégi munkája pedig a tudatos alkotói eljárások, kiszámított szakmai fogások felmutatása mellett már az esztétikai, sőt, a valóságosan filozofikusnak nevezhető elmélyülés, programszerű kultúra-mérlegelés

---

¹ A prózaíró, költő és publicista egy időben, a harmincas évek végéig a *Pesti Napló* belső munkatársa volt, 1945-től pedig a *Magyar Nemzet* szerkesztőségének tagja lett. A második zsidótörvény után nem publikálhatott, a kényszerű szünet igen rossz hatással volt szellemi lényeg szempontjából is a nyilvánosságra utalt alkotói attitűdjére, amely közvetlenül az újságok hasábjain mérte le nagyobb szabású és az „öröklétnek” szánt szellemi konstrukcióit is. Első regényei a könyv alakban való megjelenés előtt napilapok kulturális rovatában láttak napvilágot folytatásokban. Ebből is következően 1945-ös reaktiválódása is felemásra és átmenetire sikeredhetett csak: mint az állítólagos „polgári lektűríró” kategóriájába eső szerzőnek a „fordulat éve” után nem folytatódhatott írói pályája, s haláláig csak publicistaként maradhatott jelen (tudott jelen maradni) a kulturális nyilvánosságban. Bródy Lili, aki alkalomszerűen műfordítással is foglalkozott, 1962-ben hunyt el. Írói-költői életútjának utolsó periódusa különben a maga nemében legalább annyira jellemző, mint amennyire a vészkorszak jelentett rémségeket.

² BRÓDY Lili, *A Mancsi*. Budapest, Athenaeum, é. n. [1932]; BRÓDY Lili, *A felesége tartja el*, Budapest, Athenaeum, é. n. [1932]; BRÓDY Lili, *Első ütem*, Budapest, Athenaeum, é. n. [1936]

valamint -teremtés tendenciáját is hordozza – egyébiránt a kényszerű elnémulás küszöbén.³ Utolsó könyve, *A játék* 1947-ben látott napvilágot. Bizonyos, hogy a vészkorszak egyéni egzisztenciális mélységnyomása éppúgy formálta ezt a munkát keletkezéstörténetileg, mint ahogyan az is tagadhatatlan: ez a sűrített tapasztalat és tapasztalatsűrítés már egy gyökeresen más szerzői alkatra vall, mint a korai, felhőtlenebb nagyelbeszélések, amelyek mögött a női szemlélet tudatossá kristályosítása munkál alapvető feladatvállalásként. Bródy Lili a háború utáni korszakban nem talált vissza – a sokféle és szünni nem akaró megrázkódtatások miatt nem is találhatott – egykori, spontán feminista, a korai, habár nem feltétlenül kifejezett *gender*-szemlélet által orientált, női irodalm(ár)i késztetéseihez, ezen keresztül a termékeny szépirodalmi alkotómunkához. Élete vége felé, a „létező szocializmus” mindennapi feltételei között egy kissé anakronisztikusnak tetsző, vagy legalábbis annak kikiáltott „polgári” attitűdöt őrzött, amely nem jutott, nem juthatott adekvát kifejezéshez a fikciós elbeszélés élet-gyökerű egzisztencialitásában. Az 1930-as évtized igen termékeny alkotóperiódusa így végül zárványnak maradt meg, visszatekintve akként mutatkozik a megváltozott körülmények között élő szerző valamelyest még megőrzött aktivitásához mérten, a későbbi pályaszakaszhoz viszonyítva. S ez az alapvető keretei közül mindenképpen kikököntetett alkotói élet még ráadásul sajnálatosan korán le is zárult. Bródy Lilit nem csak konkrétan, de jelképesen is úgy kell számon tartanunk, mint a ’harmincas évek regényíróját’.

A Bródy Lili első könyvéről, egyben mindjárt első regényéről szóló első kritikák – Bálint György és Pásztor Árpád recenziói – kifejezetten hangsúlyozzák az alkotó urbánus jellegű kulturális beágyazottságát azzal, hogy kijelentik: „könyvalakban megjelent”⁴ első regénye, „*Mancija*, mindnyájunk ismerőse, akiről annyit meséltek”,⁵ korábban a *Pesti Napló* hasábjain látott napvilágot, folytatásokban. Egyébként már 1931 folyamán; amint a publicista kollégák figyelemfelkeltő, itt-ott reklámelemeket sem nélkülöző írásai is mindjárt 1932 januárjából valók, ami tudatos, sőt, szervezett promotálásra enged következtetni *A Mancival* kapcsolatban. A nemrég beköszöntött új esztendő folyamán pedig Bródy Lili máris írja publikálja következő regényét, amely majd *A felesége tartja el* címmel fog megjelenni, s erősen valószínűsíthető, hogy az első regény fogadtatásának, bírálatának némely momentumai, egész recepciós tapasztalata, hangulata legalább áttételesen beépül a második létrehozási stratégiájának szervezőelvi közé. Bálint György egyúttal (korábbi) újságtárcákról és

---

³ BRÓDY Lili, *Fehér zászló*, Budapest, Athenaeum, é. n. [1939].

⁴ BÁLINT György, *A Mancija. Bródy Lili regénye*, Az Est, 1932. január 30, 5.

⁵ PÁSZTOR Árpád, *Bródy Lili: A Mancija*, Pesti Napló, 1932. január 31, 12.

versekről is beszél azon alkotó teljesítményével kapcsolatban, akit „már régen felfedezett és a legnépszerűbb fiatal írók közé avatott az olvasók hatalmas tömege”.⁶ Megmagyarázható persze ez a siker, amely, „amennyiben eléggé ellenőrizhető az ilyen jelentések, a húszezres példányszám körül jár” a megjelenés évének közepén,⁷ mégpedig azzal magyarázható meg, hogy kortárs kritikusa szerint „a *Manci* a ma könyve, a ma lányairól szól a ma embereinek. Minden szereplőjét ismerjük az utcáról, a hivatalból, a kávéházból...”⁸ Vagyis: jól felismerhető, körülírható társadalmi bázisa volt a regénynek, statisztikailag létező miliője, amelyből mintegy kiszakított részt alkotott az általa preparált „darab élet”⁹ mint ábrázolat.

Nagyon is akadhatott, persze, aki számára ez a kiszakítottság és körülhatároltság meglehetősen pregnáns, sőt, az ideálisnál egy kicsit pregnánsabb mind a közeg, mind pedig a belőle kinövő irodalmi teljesítmény szempontjából. „A magyar társadalomnak egymástól szétváló tömbjeire több, egymástól különböző irodalom épül” – állítja pályatársi értelmezésének szemléleti kiindulópontjaként az a szerző,¹⁰ aki maga hívja fel a figyelmet arra, hogy „a magyarországi zsidóság irodalomtudatának külön utakra térését” korábban értekezőként is igyekezett már, „szociológiai eszközökkel”, megragadni.¹¹ Ilyen előmunkálatokat követően, és olyan felfogás alapján, miszerint Földi Mihály vagy Bródy Lili fellépésével egy, „a *mienktől* [kiemelés *nem* az eredetiben!] különböző közönségnek szóló irodalom helyezkedett el a magyar irodalom egészében”,¹² nincs mit csodálkozni azon, hogy az egyébként a „valóság adását” az egyik legfontosabb prózaírói feladatként meghatározó bíráló „kísérteties hűségű” „riport-részletek”¹³ nyújtását említve legalább annyira el is marasztalja szerzőjét, mint amennyire megdicséri. Szerinte ugyanis az író (azazhogy: az elbeszélő) nem elégszik meg a riporttal, hanem programot is ad hősének, „homályosan feltörő messianista örökséggel”¹⁴ megáldva-megverve (őt). Mi több: ezt „elsősorban saját magára, de rajta kívül talán egy szellemi rétegnek tudatalatti beállítottságára jellemzően”.¹⁵ *Egy egész*

---

⁶ BÁLINT György, *i. m.*, 5.

⁷ LIGETI Ernő, *Manci, vagy a közhelyek diadala*, Pásztortűz, 1932/5, 71.

⁸ PÁSZTOR Árpád, *i. m.*, 12

⁹ BÁLINT, *i. m.*

¹⁰ IJJAS Antal, *Irodalmi élet* (Bródy Lili, Földi Mihály és Zsolt Béla regényei) = *Társadalomtudomány*, 1931/3-4. 198-209.

¹¹ IJJAS Antal, *i. m.*, 201.

¹² IJJAS, *i. m.*, 203.

¹³ *Uo.*

¹⁴ *Uo.*

¹⁵ *Uo.*

réteg állítólagos beállítódására jellemzően – pótolhatnánk ki a szerző minden célzatossága ellenére is hiányos fogalmazását, egy egész rétegre, egy „városföldrajzi és társadalmi értelemben egyaránt egy tömböt alkotó” lakosság-rész attitűdjére nézvést karakterisztikusan. Nem kell különösebben találgatni, kikre, milyen társadalmi csoport tagjaira gondol a recenzens, és azt sem, hogy mekkora joggal tulajdonít a Terézváros lakosainak egyfajta befogadói közösségi homogenitást, mint ami egységes-hatékony értelmezői háttérrel tud nyújtani *A Mancinak*. Mindebből igen jól látszik, mennyire budapesti, sőt, szinte túlságosan is, amúgy provokálóan ’pesti’ teljesítmény az induló Bródy Lilié!

Érintőlegesen ugyan más magyar tájgénuszok is felvillannak Bródy Lili műveiben a magyar fővároson kívül, ezeknek a távoli helyszíneknek azonban még a pusztaság elszakítottági említése sem merül fel nála, nemhogy az esetlegesen traumatikusabb tárgyalásuk. Bródy regényi megragadásainak fókuszja első könyvének Erzsébet- és Terézvárosától legfeljebb a második könyv/regény Újlipótvárosáig tágul lényegi konkrétumait illetően,¹⁶ mígnem a harmadik opusz nyitófejezetének egyikében német nyelvű Budapest-bedekker vezeti az elvált szüleit a Duna két partján (a Tabánban és a Belvárosban) emblematikus módon számon tartó fiatal főhős lány élet-alapító ábrándozásait. Tamás Eszter apja író-újságíró, akinek életformája a legjobban emlékeztet valamennyi figurájáé közül magának az alkotónak a szellemi-egzisztenciális helyzetére. Általunk közelebbről tárgyalt regényein kívül az ebben a zsánerekben megjelent további kettő már másfajta problematikát mozgat és másféle értelmezési alapon tárgyalandó, mint a pályanyitó románok, azonban Bródy Lili első három könyve, amellett, hogy a korszakban még újdonságnak számító témát dolgoz fel valamennyi – mégpedig az urbánus életvitelű, modern kihívások elé néző, még fiatalabb nő mindennpjait –, feszes, gördülékeny narrációjú, jól szerkesztett, biztos kézzel megírt munka, könnyen olvasható szövegmű, mely utóbbi jelző nem tévesztendő össze a „könnyedséggel”. Elmélyült lélek- és környezetelemző vénája mellett is feltétlenül gyönyörködtető alkotás valamennyi, fontos, hogy nem pusztán „szórakoztató”. Alkotójuk hatalmas népszerűségre is tett szert velük. Különösen az első kettővel, a harmadik korabeli fogadtatása már valamivel halványabb ezekénél. A pályakezdő, tipikus első könyvet megképző, még egyenetlenebb *Mancival* az író nő mintegy „berobbant” az irodalomba, míg *A felesége tartja el* rövid időn belül felmutatott mesterdarabként, máris érezhetően magasabb színvonalú kötetként ismételte meg az első

---

¹⁶ Pásztor Árpádnak az első regényt jellemző megfogalmazása a legfrappánsabb ebből a szempontból: „Játszi bravúrral van megírva benne Pest (Buda nem!) néptengere néhány hullámának egybeáramlása, az Erzsébet-, Teréz-, Lipótváros határelmosódó összefüggései egy kis hivatalnoklány életén keresztül.” PÁSZTOR, *i. m.*, i. h.

sikerét, s még az intellektualizmussal már valóságosan (és nemcsak tartalmi elemként, mint az elsőben vagy valamennyire még a másodikban is) átítatott történetmondású és -bonyolítású harmadik is olyan időbeli közelségben tudta követni őket négy naptári éven belül, hogy – az első regényére emlékeztető főszereplői bájossággal, a másodikéhoz hasonlítható kiszámított szerkesztésmóddal és az újdonságként magával hozott tragizáló, intellektuális szentimentalizmus révén – meg tudjon még menteni valamit a két pályanyitó könyv kiugró érdekességéből (a nem utolsó sorban a nők között keresett és ott meg is talált) feltétlenül szélesebb olvasóközönsége előtt.

Bródy Lili negyedik regénye már kissé nehezkesebb olvasmány, de ez a tulajdonság még bőven lehetővé teszi, hogy a *Fehér zászlót* amolyan *intellektuális bestseller*ként értelmezze a befogadó. Már csak azért is, mert ez utóbbit sem jellemzik az első háromnál kevésbé a frappáns, szerencsés elbeszélői megfigyelések. Emellett a benne emblematisz szerepet játszó művészeti szféra már a korábbi nagyepikai szövegeknek is hangsúlyos tartalmi elemét, egy ízben, *A felesége tartja el* esetében pedig meghatározó kompozicionális-tartalmi keretét képezte. Az 1947-es mű azonban, feltehetően hosszabb érlelési ideje következtében, illetve a szerzője által átélt történelmi borzalmak sűrítő-intenziváló visszaadási kísérlete, ezek tapasztalatának összegző megragadási szándéka miatt is, eleve nélkülözi a sikerkönyvvé válás lehetőségét, amihez hozzá kell számítani a (kultúra)politikailag negatívan meghatározott befogadási környezetet, ezen belül a recepciós intézményi feltételek közel nullával egyenlő voltát. Mindez azonban még messzemenően nem homályosítja el azt a diadalmas tény, hogy Bródy Lili három valóságos sikerkönyvet is közreadott a harmincas évek elején-közepén, amelyek közül egyet sem tekinthetünk éppen értéktelennek művészetileg.

Minden általános értékazonosság mellett is azonban, az értelmezésnek mindazonáltal nem szabad egybemosnia a három pályanyitó könyvet, ellenkezőleg, nagyon is differenciálnia kell köztük, amint azt már az egykorú recepció is messzemenően megtette. Vonatkozó könyvfejezetünk első tanulmányában láthattuk, milyen intenzív, felfedező értékű kritikában foglalkozott hatalmi diskurzusból kitüntetett helyet elfoglaló Török Sophie Bródy Lili első könyvével. Nos, a pályáját még mindig csak épphogy elkezdő író nő második könyvének – amely az első megjelenését követő évben, tehát mondjuk, hogy a (korabeli) magasirodalom konvenciói szerint 'túlságosan hamar' követte az elsőt – már csak úgynevezett „kisebb bírálatának” vegyes salátájában szentel egy 'levelet' Török Sophie. *A felesége tartja el* című munkáról a következőket írja, mindössze nyúlfarknyi hosszúságú jellemzésig leereszkedve: „Ez a regény magasan fölötte áll a *Mancinak* s nyilván ezért kisebb sikert is ért. Talán nem oly hangos és ötletes, de sokkal elmélyültebb írás: egy új asszonytípusnak érdekes s újszerű

ábrázolása. Maga a hősnő inkább gondolataiban eleven, külső figurája halványabb s bizonytalanabb, mint a körülötte forgó embereké. A gyermek alakján például az életből való megfigyelések erős szuggesztivitását kapjuk, egy rugalmas, színes, eleven kis lény ez, majd kilép a lapokról. Az eltartott férj is jó pszichológiával megfigyelt és ábrázolt alak, az udvarló s a barátnők sablonosak. Figyelemreméltó Bródy Lili stilizálásra hajló stílusa, e regényben mértéket tartva nem válik modorossá, szép és egyéni veret ad írásának.”¹⁷ Valamelyes, nem eltagadható lekicsinylése mellett Török Sophie emblematiszusan mutat rá értékelésében amaz új, női embertípusnak a megragadására, ha nem egyenesen – bizonyos szempontból még csak, ám annál nagyobb érdemként – megalkotására egyáltalán. A női egzisztencialitás feltétlenül korábbi, ha nem is mindjárt idejétmúlt szintje, természetesen, még nagyon is ott kísért, ha kissé már parodizált-megroncsolt állapotban tálalva is. Szülei éjszakai beszélgetését otthon kihallgatva, amely rá vonatkozóan a pénzkérés, a munkába állás gyűlölt és (elvileg is) elutasított követelményét veti fel a család szolid-szűkösen kispolgári helyzetéből következően, Radó Margit (Manci), húszéves lány

„szívdobogva mászik vissza a sezlónra és reszkető lábbal gömbölyödik össze a paplan alatt. »Jancsi, – mondja Manci maga elé – Komlós Jancsi, vegyél el engem feleségül. Ne hagyjál engem elmenni gépírókisasszonynak, Jancsikám, mert én azt nem bírom csinálni, édes Jancsikám...« [...] »Jancsikám ne hagyj el engem, – mondta most remegő szájjal Manci a sötétben és megrettent nagy könnyek folytak le az arcán – Jancsikám, nézd, elvégre ki lehet jönni a te fizetésedből kettőnek is, ha spórol az ember, higgyél nekem, Jancsikám [...]« Nő, nyúlik, dagad, árad a furcsa kis imádság, a jassz-szótár szavaiból gyúrt nyers és bús hernáduccai fohász, amely Komlós János úr közömbös szívéhez van hivatva szállani a csöndes-hűvös éjszakában. Döcög, sír, viccel, könyörög, száll a kis pesti fohász a cserélt sezlónról Jancsi felé, de Jancsi közömbös szívében elromlott a vezeték, amely felfogja ezeket a láthatatlan-hallhatatlan hullámokat.”¹⁸

Bródy Lili két pályanyitó regényének tartalmi beszédmódja – szoros összefüggésben a narrációs regénydiskurzus konkrét és variatív folyamatosságban bevetett változatos eszközeivel, bőséggel és ötletességgel alkalmazott szakmai megoldásaival, „formálisan”,

---

¹⁷ *Nyugat*, 1934/19, 103.

¹⁸ BRÓDY, 1932/A, *i. m.*, 43.

retorikailag elválaszthatatlanul azoktól – a modern társadalom és kultúra (még: civilizáció, politika) kérdései körül forog. Mégpedig jóformán programszerű végigszántással egy olyan elképzelhető skálán, amelyiknek az egyik végén a patriarchális jellegű házasság-eszmény, főleg a nő szüzességét érintő kényes elvárás rigorozitása, a másikon pedig ugyancsak egyfajta házasság-eszmény áll, de immár annak matriarchális változatában. Mint amely 'ideáltípus' kissé túl is hajtja mindjárt az abból a tényből minden felszíni figyelemelterelés ellenére is radikálisan levonandó egzisztenciális következtetéseket, miszerint a polgári kiscsalád 'lelke', azaz valóságos-gyakorlati feje a feleség, aki mellett a férj (a családfőségnek a társadalmi látszat erre vonatkozó fenntartása ellenére) jobbára inkább csak mint afféle 'nagyobb gyermek, kamasz' téblábol, lézeng... A közbülső állomásokon több lehetőség helyezkedik el a férfiak számára, és ezeket – bár nem mindegyiket a történések szintjén, néha csupán az eszmélkedés, a reflexió virtualitásába ágyazottan – akár fel is sorolhatnánk, ha nem éppen a női típusok skálájának kirajzolása foglalkoztatna bennünket. Közülük is leginkább a Török Sophie által mondott „újszerű asszonytípus”, akinek felvezetése, egyáltaláni megképződése mindazonáltal nem zökkenőmentes. A debütáns regény végén is még csak meglehetősen halványan sejlik fel, noha kétségtelenül felsejlik már azért:

„Papa hangja izgatott:

– Ebbe nem megyek bele, tudod jól. Ez ellen már néhányszor kifejtettem az álláspontomat. Volt szerencsém a gépírókisasszonyokhoz az irodában éppen eleget. Az én lányom havi nyolcvan pengőért nem fog reggeltől estig ülni az írógép mellett, hogy este a cégvezető úr elcsábítsa.

[...]

Anyu józanul mondta erre:

– Se nyolcvan pengő, se elcsábítás, ezek a te hülyeségeid. Először is, ha bejut egy rendes vállalathoz, kap kétszáz pengőt [...]. Másodszor pedig az én lányomat nem kell féltetni a csábításoktól. Csak te ne féltsd őt.

Álmosan morogta anyu minden anyák boldog és határozott meggyőződését:

Manciért én tűzbeteszem a kezemet.”¹⁹

---

¹⁹ *Uo.*, 42–43.

Manciért valóban kezeséget lehet már vállalni ekkor, ám *A Manciért*, a regényért magáért már nem feltétlenül. Legalábbis a teljes eredetiségéért nem. Ami, persze, nem olyan nagy baj. Mindenesetre a szóbanforgó műtől kerekén húsz év múltbeli távolságban, 1912-ből bizonyos Szomaházy Istvántól (1864-1925) *Mariska* címmel jeleznek regényt a kézikönyvek. A némiképp édeskés műben elindul a szegény gépíró, és végül meghódítja – a bankigazgatót. De gondolható ebben az összefüggésben például a *Mesék az írógépről* (1905) című másik regényére is a szerzőnek, vagy *A férjhezmenés művészete* (1910) felirat alatt összegyűjtött karcolatgyűjtemény anyagára úgyszintén. S ha az olyan művei, mint a *Kolonics házassága* (regény, 1910) vagy az *Ágota férjhez megy* (regény, 1918) tovább erősíthetik is az effajta tematika uralmának képzetét, ezzel együtt a hozzá tartozóan 'adekvát' szemléletet, legalábbis a befogadókban meglévő azon felfogásra való szerzői építkezést, miszerint – legalábbis a nő számára, de a férfinak sem épp elhanyagolhatóan – az esküvő jelenti a legfőbb egzisztenciális megoldást az esetleges gondokra nézve is, mindazonáltal Szomaházy 1909-es regénye, a *Dr. Kaposi Mária* már címével jelzi: a századfordulón, a nők egyetemre kerülésével körükben már ugyancsak reálisan merülhet fel olyan életstratégia, amely az egyéni-önálló szakmai- és életboldogulást lehetővé teszi a „gyengébb nem” tagjai számára is.²⁰

---

²⁰ Az egykorú recepció ugyanakkor olyan kritikai szempontot is képes szolgáltatni, amely éppúgy felfogható a tartalmi-poétikai megoldás, mint a mögötte meghúzódó társadalmi horizont vagy állapot fogyatékoságának bírálataként is: „sok mindenben különbözik Bródy Lili Szomaházytól, hiszen a kor egész ízlése megváltozott húsz év óta, s a hasított szoknyás pikáns-édes démontól eljutottunk a piszkos ingblúzban feketekávézó »lelkiélet« ideáljához. Maga az ideál azonban nem változott lényegesen: Szomaházy bűbájos gépírónöje kikacérkodik magának a bankigazgató férjre, – Bródy Lili hősnője pedig a lelkiélet komplikáltabb és nehezebben megtornászható útjain át jut el ugyanoda: a prokurista szeretőtől a bankvezér férjig. Abban azonban mind a két mű egyetért: a küzdő nő értékének egyetlen jutalma s egyenes útja, hogy az alacsonyrendű otthoni nyomorúságból a saját villa és saját autó magasabb rendű légkörébe dicsőüljön. Mancinak bizonyára érdemes volt nyomorék barátnőjétől komoly könyvcímeket tanulni és a csúf külvárosi argot helyett szép, művelt vezércikk-stílust tanulni, e fáradságért meg is érdemelt volna egy szolid és törekvő férjet. No de hogy mindjárt egy bankigazgatót?!...” TÖRÖK Sophie, *A Manci. Bródy Lili regénye – Athenaeum*, Nyugat, 1932/5. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00532/16611.htm>